

G. A. OLSEN

En Skotte.

En rolig Tid.

„Hvor vidunderlig er dog ikke Guds Miskundhed,“ sagde Knox til sin Hustru og Svigermoder, „at jeg nu kan være her i Genf sammen med de to kæreste, jeg har paa Jorden.“

„Ja,“ sagde hans Hustru, „nu kan du maaske ogsaa endelig faa Tid til at faa dit nedbrudte Helbred bragt paa Fode igen.“

„Gid det nu blot maa blive af Varighed,“ sagde hendes Moder. „Men jeg har en Anelse om, at vor Fryd ikke bliver lang.“

„Saa lad os takke Gud, medens vi har den,“ sagde Knox, „og tillige prise ham for de gode Venner, vi er omgivne af, og de rolige og gode Menighedsforhold her er. Men vil Gud have mig til Skotland igen, vil jeg alligevel med Glæde drage derhen.“

„Saa vil jeg kun haabe, at vi kan komme med,“ sagde hans Hustru.

„Allerbedst vilde det være,“ sagde Knox, „dersom vi kunde faa vore skotske Venner hertil, thi bedre Skole for Kristne har der ikke været paa Jorden siden Apostlenes Dage. Vel prædiktes Kristus ogsaa andre Steder, men en saa alvorlig og grundig Bedring af Sædrene som af Troen, har jeg ikke fundet andre Steder.“

Det var en herlig Tid, Familien nød i Genf; men Kaldet fra Fædrelandet kom snart.

Knox forelagde Brevet derom baade for Menigheden og for Calvin og de andre Prædikanter i Genf. De var alle enige om, at han burde følge Kaldet.

Han tog altsaa Afsked og rejste til Dieppe i Oktober 1557. Hans Efterfølger i Menigheden i Genf var allerede udnævnt. Men medens han ventede paa Skib i Dieppe, fik han nye Breve fra Skotland, hvoraf det fremgik, at man alligevel fortrød, at man havde kaldt paa ham, da man var bange for Følgerne, ikke for hans Skyld, men for sin egen.

Dette var et haardt Slag for Knox. Hvordan kunde han vende tilbage, efterat saa mange havde erklæret det for Guds Vilje, at han skulde rejse, og efter at de havde taget Afsked med ham med Taarer.

Han kunde ikke lade være med at skrive dette til Skotland og bebrejde dem deres Forsagthed. Tilbage til Genf syntes han ogsaa daarlig, han kunde tage. Derfor rejste han omkring og besøgte de reformerte Menigheder i Nordfrankrig. Han var saa vel kendt med Fransk, at han meget godt kunde prædike paa dette Sprog. Han talte derfor ogsaa flere Steder bl. a. i La Rochelle.

Her sagde han i Prædiken, at han haabede om to eller tre Aar at kunne forkynde Evangeliet i St. Giles (Hovedkirken) i Edinburgh. Nogle skotske Papister, som opholdt sig i La Rochelle havde af en Adelsmand ladet sig overtale til at høre Knox prædike og se ham udføre en Barne-daab. De var grebne af Prædiken, men Indtrykket udslettet tildels ved Knox' Ord om St. Giles, idet de var vis paa, at dette aldrig vilde ske.

Da de senere rejste hjem til Skotland, kom de i Havsnød. Da stod Knox' Prædiken pludselig levende for dem, og Sandheden i den paatrængte sig dem. De lovede derfor Gud, at hvis han skaaendte deres Liv, vilde de opgive deres Papisme og følge Guds Kald. Dette Løfte holdt de, og de opnaaede at høre Knox prædike i St. Giles netop ved den Tid, han havde talt om.

Da der stadig ikke kom Breve fra Skotland, blev Knox alligevel nødt til at tage tilbage til Genf i Slutningen af Aaret 1557. Han var bleven belært af Gud gennem Modgangen og var nu vis paa, at det ikke var rigtigt at ægde Vennerne i Skotland frem.

Derimod skrev han to Breve til dem. Det ene skulde advare dem mod nogle sværmeriske, sektariske Aander, der var kommen til Skotland. Det andet advarede mod at sammenblande Kristi Sag med egenkærlige, verdslige Interesser. Dette sidste Brev var stilet til de protestantiske Lørdere, hvem denne Fare laa nærmest. Knox var nemlig lige saa lidt bange for at sige sine Venner som sine Fjender Sandheden.

Sammen med nogle lærde Venner i Genf benyttede Knox Tiden til at oversætte Biblen paa Engelsk. Denne Oversættelse er kendt under Navnet „Genf-bibelen“.

Men det allervigtigste af hans Arbejder her i Genf var en Pjece „Det første Trompestød mod Kvinderegimentet.“

Dette Skrift skaffede ham mange og mægtige Fjender. Det blev af Modstanderne benyttet til at fremstille Reformationen som Oprør mod Øvrigheden osv. Skriftet var rettet mod den blodige Marie i England, men ved sine Bevisgrunde træffer det alle regerende Dronninger, og idet Knox har den blodige Marie for Øje, kommer han med sin sædvanlige Hensynsløshed til at udtale sig om Kvinder i det hele, som om de alle var noget lignende som den blodige Marie. Nutidens Damer vilde finde Skriftet højst fornærmeligt, og en stor Del af Datidens havde samme Opfattelse.

Knox siger iøvrigt ogsaa selv i Foretalen, at han ikke venter Bifald. Han er tvertimod forberedt paa at blive udskældt for en Daare, en Forrædder og en Oprører, men hans Samvittighed

tillader ham ikke at tie. Han maa aflægge sit Vidnesbyrd om, at det efter Guds Ord er utilbørligt, at en Kvinde regerer.

Angrebene udeblev heller ikke. Den blodige Marie døde straks efter, at Skriftet udkom, saa hende ramte det altsaa slet ikke. Men desto mere forbitrede blev de andre regerende Dronninger. Oprindelig havde Knox til Hensigt ogsaa at udgive et andet og tredje Trompestød, men han opgav det, fordi han maatte ønske at styrke Dronning Elisabeths Regering, og fordi han ikke vilde fremkalde flere Modskrifter fra protestantiske Venner i England.

Der kom nemlig allerede i Løbet af et Aar et saadant. Det er skrevet med stor Omhu og indeholder en betydelig Samling af historiske Kendsgerninger til Belysning af Spørgsmaalet. Ofte er det ogsaa vittigt. Saaledes paastaar Forfatteren, at Knox har misforstaaet Esajas 3, 12 og derfor ogsaa gjort en forkert Brug af dette Skriftord. Han sammenligner i denne Anledning Knox med Kapellänen i Trumpington, om hvem han fortæller følgende: „Da Kapellänen i Trumpington læste Lidelseshistorien i Kirken Palmesøndag, forstod han ikke Ordene: „Eli, Eli, Lama Sabaktani.“ Han kaldte derfor Kirkeværgerne frem og sagde til dem: „Naboer! dersom Biskoppen af Eli kommer denne Vej og ser Bogen, vil han naturligvis have den. Jeg foreslaar derfor, at vi raderer dette ud og sætter vor egen Bys Navn i Stedet for: „Trumpington, Trumpington, Lama Sabaktani!“ —

Den, der læser begge Skrifter, vil dog næppe kunne undgå at se, at Knox' Bevisgrunde er adskilligt bedre end hans Modstanders. Dennes Skrift maa nærmest anses som et Forsvarsskrift for Dronning Elisabeth; men mod Kvinderne i Almindelighed er han, komisk nok, næsten værre end Knox.

Ogsaa Dronning Elisabeth blev nemlig ramt af Knox' Skrift, skønt han selvfølgelig ikke havde sigtet til hende.

Knox' Skrift var fremkaldt ved de Rædsels-gerninger, han havde været Vidne til, men han slaar haardere end nødvendigt og viser sig atter i høj Grad i Besiddelse af sine Dyders Fejl.

Papisterne i Virksomhed.

I Skotland havde Forholdene været rolige, og Reformationen var gaaet godt frem. Men den levede paa en Vulkan, thi den rolige Tilstand var kun en Følge af de politiske Forhold. Den regerende Dronning vilde have sin Datter gift med Kronprinsen af Frankrig, saa snart hun var gammel nok dertil; men hun vilde tillige opnaa, at Datterens Mand blev anerkendt som Konge af Skotland, saa at Frankrig og Skotland kunde blive forenede. Dertil skulde hun have Stændernes Samtykke, hvorfor hun ogsaa maatte holde gode Minder med den evangeliske Adel.

De evangeliske saa godt, hvorledes det forholdt sig, og benyttede sig deraf. Men de gennemskuede dog ikke fuldt ud Dronningens Lumskhed. De organiserede sig i Menigheder forskellige Steder uden dog at hold Navder.

De katolske Prælater blev nu ængstelige for, at Protestanterne skulde faa Ferngang, og da de intet kunde opnaa hos Dronningen imod Reformationen, besluttede de selv at træde op imod den.

Edinburghs Skytshelgen, St. Giles' Billede var bleven bragt af Vejen og brændt af Protestanterne. Munkene opløstede i den Anledning et Ramaskrig. Nu skulde de evangeliske Protestanter stævnes paa Grund af deres uberettigede Prædiken. Prædikanterne kom ogsaa, men Adelsmændene fulgte med i væbnet Skare. Dronningen, som selv var kommen til Stede, søgte Udflugter, men en af Adelsmændene sagde:

„Madame! vi ved, at alt dette kun stammer fra slette Menneskers og Bastardens (d. v. s. Erkebispens af St. Andrews) Ondskab. Vi kalder Gud til Vidne paa, at vi vil huske det. De undertrykker os og vore Meninger for deres Løgenes Skyld og pønser paa at dræbe vore Prædikanter — skal vi maaske taale det? Nej, Madame, det finder vi os ikke i.“

Dermed satte han sin Hjælm paa, og de andre fulgte hans Eksempel. Dronningen maatte holde gode Minder. Hun sagde:

„Biskopperne skal ikke faa Lov til at begaa nogen Uret mod eder. I er allesammen mine kære Undersaatter! Eders Prædikanter skal ikke blive anklagede. Jeg vil selv høre, hvad der er eder og Bisperne imellem; men de skal ikke faa Lov til at gøre eder noget ondt.“

Derpaa vendte hun sig til Biskopperne:

„Jeg forbyder eder at gøre disse Mand og deres Prædikanter noget ondt!“

Og saa atter til Protestanterne:

„O, mine dyrebare Venner, byder eders Religion eder ikke ogsaa at elske Gud af hele eders Hjerte og eders Næste som eder selv.“

Saaledes endte denne Sammenkomst. Værre Skuespillerind end Dronning Marie af Guise har der sikkert sjelden siddet paa en Trone.

St. Giles Dag nærmede sig nu. Præsterne vilde ikke opgive den sædvanlige Procession og Fest. De fordrøede derfor, at Byen skulde skaffe et nyt Helgenbillede. Men Byraadet svarede:

„Vi ved nok, at Gud befaler at tilintetgøre Afgudbillederne, men vi har intet Steds fundet skrevet, at han befaler at lave nye i Stedet for.“

Prælaterne truede Byen med Ban, men det hjalp ikke. Munkene og Præsterne vilde nu imidlertid have deres Fest. De laante saa mod Pant

i klingende Mønt et mindre Marmorbillede af Helgenen hos Franciskanerne. Billedet blev naglet fast til en Baare, og saa kom Processionen i Stand. Dronningen i Spidsen, Trompeter, Faner, Piber og hele Kleresiet!

Da Dronningen havde forladt Toget, og det befandt sig paa Tilbagevejen, trængte nogle sig frem til Billedet, som om de vilde hjælpe til med at bære det. De tog Baaren paa Skuldrene og begyndte at ryste den dygtigt. Men Helgenbilledet var jo sømmet fast, saa det faldt alligevel ikke.

Da raabte en af Mængden: „Ned med Afgudsbilledet, ned med ham!“

Nu blev der vild Tumult. Hujen og Piben, Trængsel og Larm! Billedet blev kastet til Jorden. Præsterne prøvede at forsvare Helgenen, men maatte snart flygte, og Folket raabte: „Skam dig noget, unge St. Giles, din Fader var en anderledes Karl!“

Afsted løb Præsterne, Korsene styrtede ned i Skarnet, Messeskjorterne fløj omkring tilligemed Baretterne og de kronede Huer. Franciskanerne snappede efter Vejret, Dominikanerne stønnede, og Præsterne rystede af Skræk og løb, som om Antikrist var efter dem.

En gemytlig Englænder, der stod paa Gaden, raabte: „Halløj, I Bastarder! hvad løber I for? Før gik I jo stolt nok! Vend om og sla et Slag for eders Guds Ære! Føj, I Hallunker, I er ikke det Brød værd, I spiser!“

Det var et Pøbeloprør, et Brud paa den offentlige Orden. Men der blev ingen Undersøgelse og Retsforfølgning, thi Dronningen vilde ikke have det. Nu var nemlig Tiden der, da hendes Datter skulde have Bryllup. Det gjaldt derfor om at staa sig godt med Adelen. Alligevel blev der endnu intet af, at Kronprinsen af Frankrig blev anerkendt som Konge af Skotland. Protestanterne besluttede sig til at trække det ud og dannede et Forbund til Forsvar for deres Tro. Tillige bestemte de sig til at indkalde Knox og at forlange af Dronningen, at Bibelen skulde læses i alle Kirker tilligemed Knox' Bønnebog, og at Prædiken i Husene skulde være tilladt, indtil Regeringen vilde overlade dem offentlige Lokaler. Dronningen var ikke til Sinds at gaa ind herpaa; men da hun ikke uden videre turde sige nej, trak hun Tiden hen med Udflugter af forskellig Art.

Prælaterne fandt imidlertid, at der maatte gøres et Modtræk. De fangede derfor Walter Mill, en 82-aarig Mand, der tidligere havde været Præst i den katolske Kirke, men var gaaet over til Reformationen, og brændte ham. Han døde med stor Frimodighed.

„Jeg er 82 Aar gammel,“ sagde han paa Baaret, „og kunde efter Naturens Orden ikke leve ret meget længere; men der vil af min Aske opstaa Hundreder, der er bedre end jeg. Jeg haaber til Gud, at jeg bliver den sidste, der bliver brændt for Skotlands Sag.“

Der gik et Forfærdelses Skrig gennem Landet ved Efterretningen om dette Baal. Dronningen bevidnede højtidelig sin Uskyldighed. Folk blev rasende paa de katolske Præster, og Evangeliet vandt en Mængde nye Tilhængere. De, der før havde været bange, blev nu modige, og Prædikanterne begyndte dristigt at prædike offentligt.

Protestanterne fornyede deres Fordringer til Dronningen. Hun tog igen imod dem med forstilt Venlighed, og de lod sig atter holde hen med Løfter. Parlamentet blev sammenkaldt, og saa snildt havde Dronningen givet Løfter til begge Sider, at Partierne enedes om at anerkende Kronprinsen af Frankrig som Konge af Skotland.

Nu havde Dronningen altsaa naaet, hvad hun vilde, og nu kastede hun Masken og havde aldeles glemt alt, hvad hun havde lovet Protestanterne.

Lordernes Indbydelse til Knox naaede først Genf i November 1558. Knox var bestemt paa at følge den, men maatte først have sine Sager i Genf ordnede.

Knox igen i Skotland.

Da den blodige Marie var død, og Elisabeth var bleven hendes Efterfølger som Dronning af England, aandede de evangeliske op igen. Knox' Menighed i Genf mente, at de nu trygt kunde vende tilbage til England. Knox var saaledes løst.

Han sendte derfor straks en Ansøgning til Elisabeth om Tilladelse til at rejse igennem England paa Vejen til Skotland. Dette blev ham til hans store Forbavselse nægtet. Grundene var dels „Trompestødet“ og dels de Intriger, hans gamle Modstandere fra Frankfurt spandt imod ham. Han havde svært ved at finde sig deri og tænkte saa smaat paa at udsende et nyt „Trompestød“. Dette undlod han dog af Hensyn til Vennerne i Skotland.

Den 2. Maj 1559 landede Knox i Leith. Men Forholdene havde nu i høj Grad forværret sig. De katolske havde taget sig sammen og støttet sig til Dronningen. Man begyndte at tvinge Folk til at lade deres Børn omdøbe, dersom de var døbt af protestantiske Prædikanter.

„I saa Fald er det nemlig ikke sikkert, at de virkelig er døbt,“ sagde Papisterne. De brugte saa ved den nye Daab Formlen: „Hvis du er døbt, saa døber jeg dig ikke; men hvis du ikke er døbt, saa døber jeg dig o.s.v.“ Et højst forargeligt Spil med Daaben, som Papisterne oftere har brugt.

Dronningen sluttede sig ganske aabenlyst til de romerske. Hun forbød al Prædiken, som ikke havde Biskoppens Tilladelse og Sanktion, og befalede alle Undersaatter at holde den forestaaende Paaske paa katolsk Vis. Hun erklærede, at selv om de protestantiske Prædikanter end kunde prædike som selve Paulus, vilde hun dog jage dem ud af Landet.

Man mindede hende nu ved en Deputation om hendes Løfter; men hun svarede:

„Fyrster maa man kun minde om deres Løfter, hvis det er Dem behageligt at holde dem!“

„Saa maa Deres Naade undskyldes,“ svarede Deputationen, „dersom vi skulde gaa hen og glemme vort Troskabsløfte til Dem.“

Dette gjorde hende lidt mere forsigtig, men hun var ikke desto mindre fast bestemt paa at udrydde Reformationen.

Staden Perth havde lige indført den. Dronningen befalede saa Byfogden, Lord Ruthven at udrydde den.

„Jeg kan bringe Deres Naade Borgernes Legemer; men jeg har ingen Magt over deres Sjæle,“ svarede han.

Dronningen blev opbragt og befalede Messen genindført overalt, hvor den var afskaffet.

Saaledes stod Sagen, da Knox landede. Næppe var han kommen i Land, før en Karmelitermunk opdagede ham. Det var en vigtig Nyhed. Munken for afsted til de i Konsilium forsamlede Prælater, styrtede ind og raabte snappende efter Vejret:

„Knox er kommen, Knox er kommen!“

Præsterne kunde næppe være bleven mere bange, om de havde hørt, at Huset brændte over Hovedet paa dem. De skiltes i største Forvirring.

Erkebispens sendte øjeblikkelig en Kurer til Dronningen. „Knox er kommen! Hvad skal vi dog gøre!“

Det gik som en Løbeild gennem Katolikernes Rækker over hele Landet. Man vidste ikke bedre Udvej end at lade den Dom staa ved Magt, der engang var faldet over ham, og erklærede ham fredløs. Det rørte ikke Knox. Han havde selvfølgelig hele Tiden vidst, at det gjaldt hans Liv, hvis han faldt i Fjendens Hænder.

Prædikanterne var lige nu bleven stævnet til Stirling for Dronningens Domstol. Knox besluttede sig til at følge dem. Han blev modtaget med uhyre Jubel, da han viste sig iblandt dem.

Efter forskellige Intriger, ved hvilke Dronningen som sædvanlig brød sit Ord, endte alt med, at Prædikanterne blev stillet udenfor Loven, og det blev forbudt Undersaatterne under Straf for Højforræderi at huse nogen af dem.

Knox tog snart efter til Perth og prædikede mod Afgudstjenesten, Messen og Billeddyrkelsen. Han tænkte hermed aldeles ikke paa at opfordre til Billedstorm, men Ordet blev taget alvorligt i de Tider. Folk havde Mod paa at gøre efter det, ofte ogsaa ganske bogstaveligt. Ved denne Lejlighed blev de desuden opaggede.

Straks efter Knox' Prædiken kom der nemlig en katolsk Præst for at holde Messe. Endog dette kunde maaske være spændt rolig af. Men paa Vejen op til Altret stillede en unge Knægt sig foran Præsten og spottede ham. Præsten gav den unge Fyr en rigtig knaldende Lussing midt paa Kirkegulvet. Drengen blev forbitret herover, greb en Sten og sønder slog et Helgenbillede.

Og nu brød Stormen løs. I faa Minutter var Kirken berøvet alle sine Prydelser; Mængden voksede, Lediggængere og daarlige Personer sluttede sig til den. Toget gik til de andre Kirker og til Klostrene og vendte op og ned paa alt. Det var umuligt at standse disse rasende Mennesker. Øvrigheden stod magtesløs.

Dette gav Regeringen en velkommen Lejlighed til at erklære de evangeliske for Oprørere. Det truede for Alvor med Borgerkrig. Dronningen samlede en Hær og drog imod Perth, idet hun erklærede, at hun vilde jævne den med Jorden.

Men ogsaa de evangeliske i Perth samlede en ikke lille Hær. De andre evangeliske fra Nabolaget kom dem til Hjælp. De havde først samlet sig i Craig for at raadslaa om, hvad de skulde i denne Sag. Meningerne var delte. Da sagde Grev af Glencairn:

„Enhver maa følge sin Samvittighed, men jeg vil med Guds Hjælp gaa til mine Brødre i Perth. Og selv om ingen vil følge mig, vil jeg dog derhen, om det saa kun skal være med en Økse paa Nakken, thi jeg vil hellere dø sammen med dem end leve efter dem.“

Disse mandige Ord rev alle de andre med sig.

„Gud trøstede dem, thi de haabede paa Sejren ikke alene ved deres egne Kræfter, men meget mere ved hans Magt,“ siger Knox.

Nu blev Dronningen betænkelig og gav igen gode Løfter for at faa Staden i sin Magt uden Kamp.

Der blev saa sluttet Fred. Men det varede ikke længe. Dronningens Troløshed blev snart aabenbar, og de evangeliske samlede sig i St. Andrews.

Her prædikede Knox.

Mange Protestanter vilde helst have hindret det. Man frygtede Følgerne af et saadant Skridt, der næsten syntes dem værre end Oprør. Og desuden havde Erkebispens truet med at skyde Knox i selve Kirken, dersom han vovede at bestige Prædikestolen.

Men Knox vilde prædike. Og der var selvfølgelig ingen, der løsnede et Skud. Den Mand, Gud vil bevare, kan ingen skyde.

Fortsættes.